

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

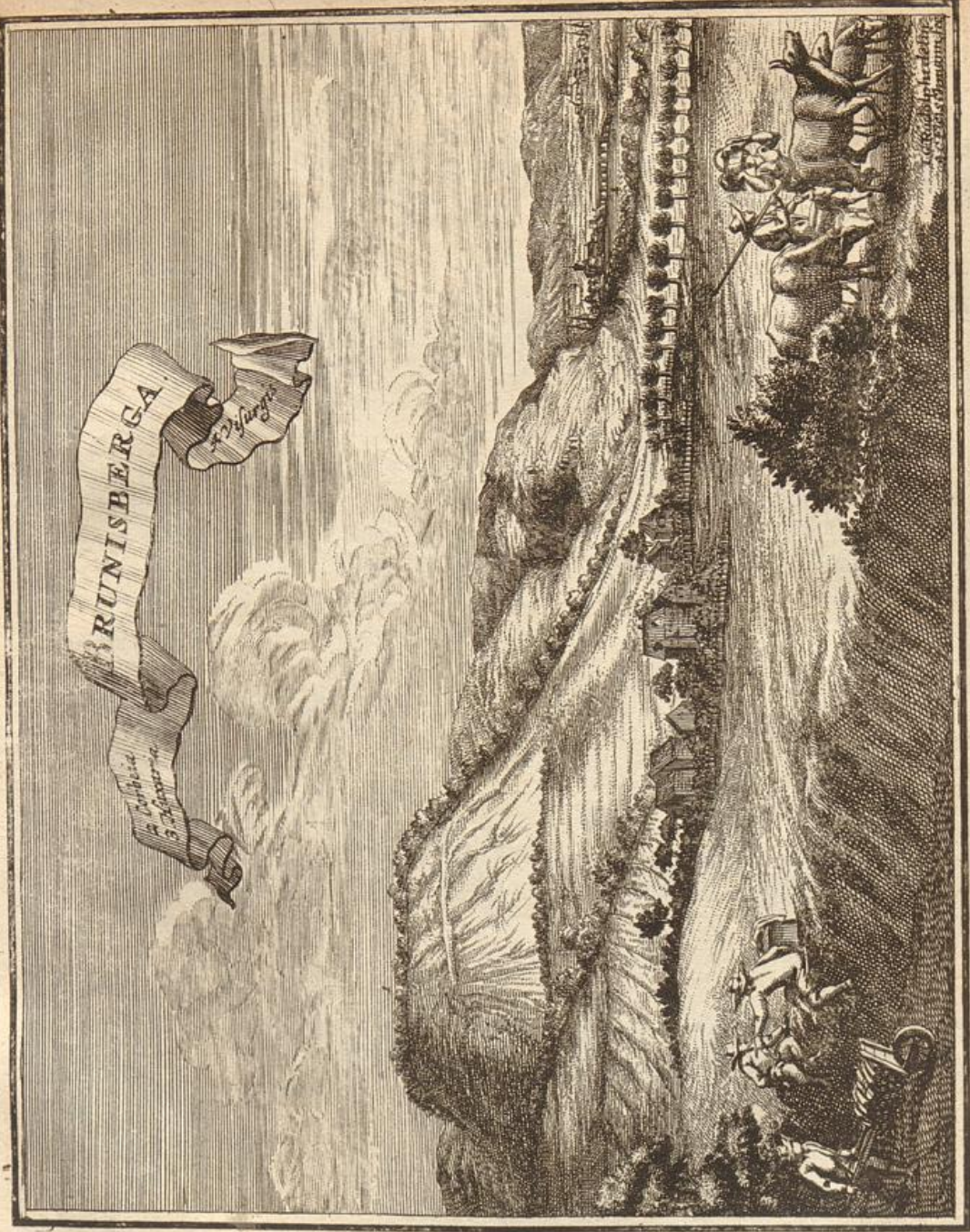
Monumenta Paderbornensia

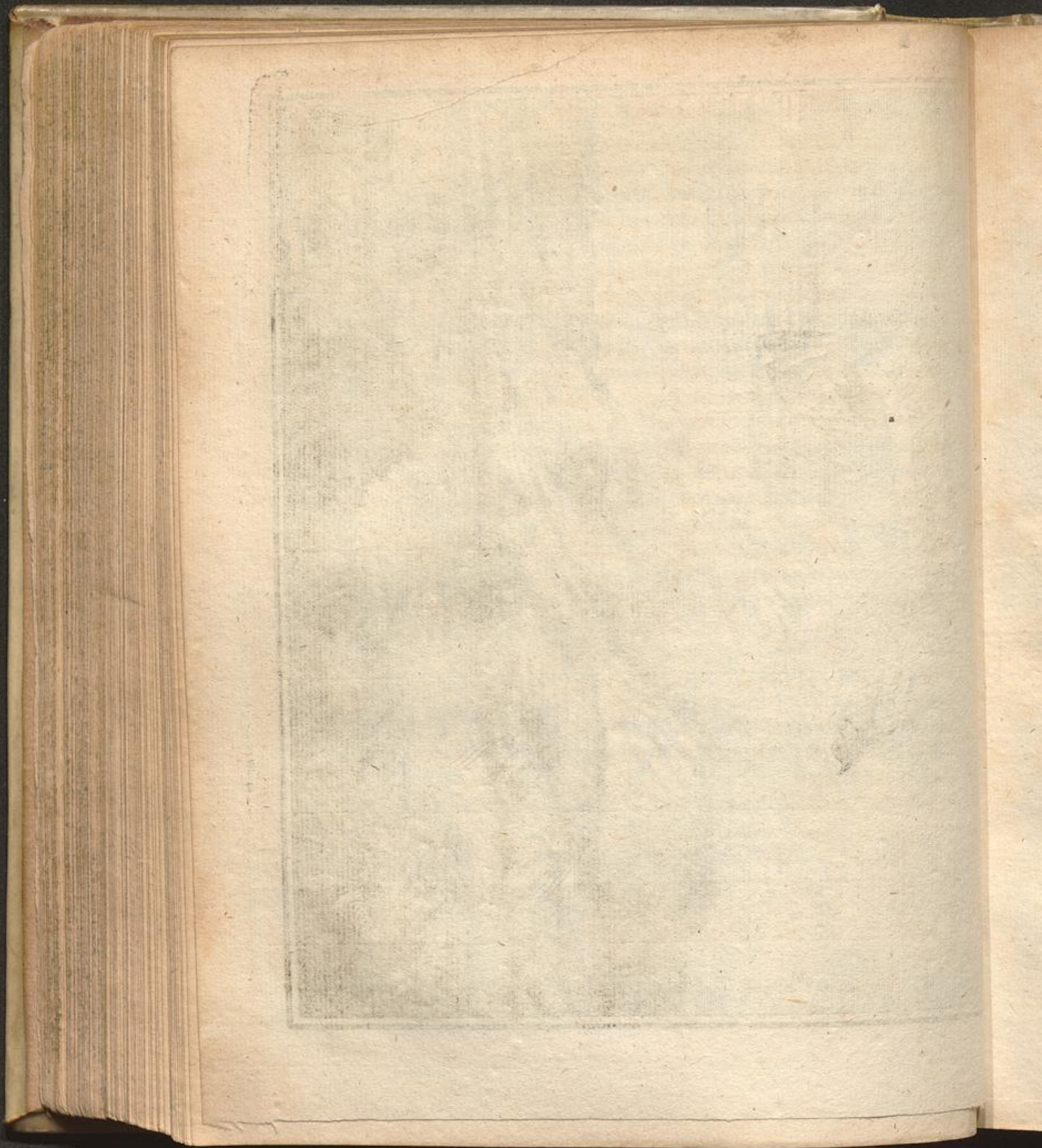
Ferdinand <II., Paderborn, Bischof>

Francofurti ; Lipsiæ ; Norjbergæ, 1713

Brunisberga prope Huxariam.

urn:nbn:de:hbz:466:1-29975

BRUNISBERGA

PROPE HUXARIAM.

MEMORIÆ. SACRUM

ARX. UBI. BRUNONIS. CIRCUMSPICIT. ALTA. LATINI
 MILITIS. INFECTAS. CÆDE. VISURGIS. AQUAS
 SAXONES. HIC. AMNEM. CAROLUM. TRANSIRE. PARANTEM
 NEQUICQUAM. TELIS. IMPEDIERE. SUIS
 SED. DARE. VERSA. FUGA. VICTORI. TERGA. COACTI
 CESSERUNT. TOTUM. FLUMINIS. IMPERIUM
 LITORE. NUNC. ILLO. REGNAS. CORBEIA. SACRUMQUE
 HUXARIÆ. DICIT. JUS. PADIBORNA. TUÆ
 QUÆ. SI. POSTERITAS. SERVASSET. FOEDERA. NUNQUAM
 RELIGIO. SCISSIS. PLANGERET. ORBA. COMIS

FERDINANDUS. DEI. ET. APO-
 STOLICÆ. SEDIS. GRATIA. EPISCOPUS
 PADERBORNENSIS. COADJUTOR. MO-
 NASTERIENSIS. S. R. I. PRINCEPS. CO-
 MES. PYRMONTANUS. ET. LIBER. BA-
 RO. DE. FURSTENBERG

BRUNISBERGÆ. NOBILI. IN. DIOECESI. PADER-
 BORNENSI. DITIONE. CORBEIENSI. LOCO. UBI
 CAROLUM. M. TRAJECTU. VISURGIS. PROHIBERE
 FRUSTRA. CONATI. SAXONES. AN. DCC. LXXV. FU-
 SI. FUGATIQUE. FRANCIS. CESSERUNT
 M. H. P

P

NO-

N O T Æ.

1. **BRUNISBERGA.**] Manet etiamnum nomen hujus loci & insignis fama, cui fidem faciunt scriptores antiqui; atque hos inter Poëta Anonym. l. 1. Ann. 775. Annal. incerti Auct. & vita Caroli M. apud Pithæum, Astronom. apud Reuberum, Annales Canisii, & Regino.

2. **ARX.**] *Montem* Poëta Anonymus, *locum* Astronom. Ado Vienn. & vita Caroli M. *arcem omnium fortissimam*; Crantzius, Widekindus Abbas Corb. in literis An. 1198. *castrum* appellant. Cujus instaurationem cum nobiles de Amelungsen, ope Comitum de Waldeck freti, impedirent, Suffridus Episcopus Paderbornensis Widekindo Abbati Corbeiensi suppeticas tulit. Letznerus in Chron. Corbeiensi. Hodie moenium tantum vallorumque & fossarum vestigia supersunt.

3. **BRUNONIS.**] Frequens hoc nomen apud optimates Saxonum antiquorum. Is qui *Brunisbergam* ad Visurgim condidit, nomen ei dedit, & sedem ibidem habuit, frater Widichindi Magni fuit, non æquè ac ille ad retinendam patriam superstitionem obstinatus: nam prior religionem Christianam amplexus legitur. Demum An. 790. obiit, Paderbornæ sepultus. Fabr. l. 2. orig. Saxon.

4. **LATINI MILITIS INFECTAS CÆDE VISURGIS AQUAS.**] Vellei. lib. 2. cap. 105. & *annis mox nostrâ clade nobilis transitus Visurgis.* Varianam intelligit, quæ in via Visurgim versus contigit, *Varum ita acceperunt, ut omnibus ejus jussis obtemperaturi viderentur: proculque eum à Rheno in Cheruscorum fines ad flumen Visurgim abduxerunt.* Dio lib. 56. Nondum tamen illuc pervenerat, in itinere, antequam ad Castra sita Alifone posset reverti, à Germanis oppressus & cæsus. Cur igitur ad Varianam cladem alibi illatam, Visurgim Vellei, & Dio nominarunt? *factum id famâ annis, quia hic ex nobilissimis annibus cladi illi proximus fuit, xx. circiter millibus passuum distans.* Cluver. lib. 3. cap. 19. Ad ipsam postea ripam, ut diximus supra,
Ger-

Germanicus Cæsar accessit, & flumen quod Romanos Cheruscosque interfluebat, transit; sed non sine periculo, prælio & cæde.

5. SAXONES HIC ANNEM CAROLUM TRANSIRE PARANTEM.] Quemadmodum acies Germanorum trans Visurgim stans, Germanicum transitu prohibere conata est, ita Carolum quoque, juxta *Brunesbergam*, Saxones arcere tentarunt, ut Poëta Anonym. lib. 1. An. 775. vita Caroli M. apud Pithæum, Annales incerti Auct. apud eundem, Annal. Canisiani, Regin. Adelm. & Astronom. apud Reubërum, cujus hæc verba: *Indè ad Wisaram fluvium veniens, in loco, qui Brunesberg vocatur, congregatam Saxonum multitudinem offendit, quæ eum transitu fluminis arcere conabatur. Sed frustra, nam in prima congressione pulsifugatique sunt, & magnus eorum numerus ibidem interfectus est.* Non tam facilè fuit *Brunisbergam* expugnare. Crantz. lib. 2. Saxon. cap. 10. *Indè verò majore apparatu ducens Rex in provinciam, Siburg & Eresburg arces, iterum à Saxonibus communitas, denuo expugnavit, & in arcem Brunisberg, quæ omnium firmissima erat ad Visurgim fluvium, duxit oppugnandam: fuerat enim validum Saxonum præsidium. Firmata est obsidio: ferunt remanere in hodiernis villis nomina ex castris Regis, quæ tum erant tripartita: ut alio loco Rex cum robore exercitus, alio etiam auxiliares tenderent: & tertio loco suis erant in castris qui stipendia mererent.* Adjiciunt Gallici, Regem obsidionis pertasum, duxisse partem copiarum in *Westphalos, Angarios, &c.* Hæc fusiùs paulò enarrat Letznerus in Chron. Corbeienf. & vita Caroli M. c. 20.

6. TELIS.] Varia armorum telorumque genera Cluver. l. 1. cap. 45. enumerat, ex quibus Saxones longis lanceis, parvis scutis, & cultellis magnis usi fuerunt. Widekind. lib. 1. Annal. *illis hæc loquentibus mirati sunt Franci præstantes corpore & animo viros, & novum habitum, arma quoque & diffusam scapulis casariam, & supra omnia ingentem animi constantiam: nam vestiti erant sagis, & armati longis lanceis, & subnixi stabant parvis scutis, habentes ad renes cultellos magnos: quos Sachs appellabant, & Viterbiensis suprâ citatus, breves gladios interpretatur; atque exinde putat Isaacus Pontanus l. 2. orig. Franc. cap. 1. Saxoniam in clypeo vetustiori duos gladiolos adhuc ostentare, in formam crucis transversim constitutos. Eorundem*

dem meminit Gregor. Turon. l. 4. c. 46. *Tunc, inquit, duo pueri cum cultris validis, quos vulgò Scramasaxos vocant, utraque ei latera feriunt.* Lips. Cent. 3. epist. 44. ex vetustissimo Psalterio Latino. Germanico probat novaculam dictam fuisse *Scharfaks*; & Gobelinus Persona in Cosmodrom. ætat. 6. cap. 11. *apud nos, ait, novacula quâ pili raduntur, senioribus dicitur sas, & habemus indè verbum vulgare sassen, id est novaculâ cæsariem radere.* Hinc igitur Saxones appellatos volunt, vel quia *sassis*, brevibus gladiis, in præliis utebantur, vel quia novaculâ cæsariem radebant; quod proprium primorum Saxonum fuisse discimus è Sidonio Apollinari lib. 8. epist. 9. Francis contra *spathæ* aut bipennis genus maximè fuit familiare, quod Agathias ἀγχιώνα, ipsi *Franciscam* vocabant, teste Aimoino lib. 1. cap. 12. Sidonius Appollinaris in panegyrico Majorani Augusti, ita describit Francorum arma, & generosum præliandi modum:

*Excussisse citas vastum per inane bipennes,
Et plagæ præscisse locum, clypeosque rotare
Ludus, & intortas præcedere saltibus hastas,
Inque hostem venisse prius Puerilibus annis
Est belli maturus amor: si fortè premantur
Seu numero, seu sorte loci, mors obruit illos,
Non timor: invicti præstant, animoque supersunt
Jam propè post animam.*

Insignis sanè locus de bellicosa veterum Francorum nostrorum indole, quam etiam celebrat Libanius in Orat. de laudibus Constantii & Constantis AUGG. in qua *Francos*, inquit, *multitudine innumera- biles, haud paulò tamen quàm pro multitudine validiores, non mare magis, quàm continentem timere, frigus septentrionale cæli temperie gratius, otium calamitatem maximam, quietem languorem ducere; contra summam sibi felicitatem in bello positam existimare.*

7. LITORE NUNC ILLO REGNAS.] Ex quo primùm in loco *Hetha* appellato, quem in silva Sollingensi designat Letznerus in Chron. Corbeiensi, ædificandi monasterii consilium, minus processit,
& Cœ.

& Coenobitæ sterili solo derelicto ad Visurgim commigrarunt, ut tradit auctor libelli de translato S. Viti, & instituit. novæ Corbeie à Meibomio editus, post notas ad Widekindi Corbeiensis hist. pag. 141. *Factum est autem eodem tempore, ut Serenissimus Imperator Luduvvicus haberet placitum in Saxonia in loco, qui dicitur Patherbrunna, in secundo anno regni sui, Incarnationis verò Domini octingentesimo decimo quinto. Tunc accessit præfatus Abba (Adalhardus) ad eum, & locutus est, ei cum consilio suadens, ut ad profectum Christianæ religionis in eadem provincia Monasterium Monachorum construere juberet: quod cum piissimus Princeps benignè suscepisset; PLACUIT ACCERSERE EPISCOPUM NOMINE HATHUMARUM, AD CUIUS DIOECESIN PERTINEBAT LOCUS, UBI CONSTRUENDUM ERAT MONASTERIUM, UT CUM EJUS FIERET IMPERIO ET VOLUNTATE. Sicque factum est, ut ab ea die, & deinceps religio Monachorum etiam in regione Saxonica succresceret, atque proficeret. Cæpit autem adificare in loco, qui dicitur Hethi, ubi cum per sex, & eo amplius annos laborassent, nihil proficere potuerunt, nisi quoddam religio sancta in loco deserto tradebatur. Augēbatur tamen quotidie numerus Monachorum ex nobilissimo Saxonum genere, pueri quoque bonæ indolis nutriebantur optime. Paucis deinde interjectis sequitur: Venerunt ergo anno octingentesimo vicesimo secundo Dominica Incarnationis, sub die octavo Id. August. regnante Luduvvico Serenissimo Augusto undecimo anno ad locum memoratum: circumspectoque ex omni parte & undique circuientes, prostrati in orationem decantaverunt psalmos ad hoc officium pertinentes, & postquam compleverunt litaniam & orationem, jactaverunt lineam, & infixerunt paxillos, & ceperunt mensurare, prius quidem templum, inde habitationes fratrum; quod cum peregissent, constituentes, qui quedam habitacula initiarent, ad propria sunt reversi: SED PRIMUM PETIERUNT EPISCOPUM UT VENIRET, ET SANCTIFICARET LOCUM, VEXILLUMQUE S. CRUCIS IN LOCO ALTARIS PONERET, NOMENQUE UT CORBEIA VOCARETUR APERTET. Quod factum esse octavo Kal. Septembris exstat. Episcopus qui nomen imposuit, & Ecclesiam dedicavit, BADURADUS FUIT, SUCCESSOR HATHUMARI. Chronic.*

Corbeienſe editum à Meibomio, in membrana conſcriptum & hodie-
 dum Corbeia ſuperſtes: *An Incarnationis Dominicæ 822. indiſt. 158.*
Kal. Sept. 2. feriâ, Monachi qui in loco, qui Hetba dicitur, per ſeptem
annos priùs demorabantur, indè egreſſi cum crucibus & reliquiis in
hunc locum pervenerunt: LOCOQUE AB EPISCOPO BADURA-
DO, QUI TUNC PRÆSENS ADERAT, CORBEIA NOMEN
IMPOSITUM EST, erectoque tentorio, illatiſque crucibus & reli-
quiis, locum dedicaverunt, in honore & nomine S. Stephani Protomar-
tyris, infodientes crucem Chriſti, ubi nunc altare eſſe dignoſcitur. Ex
 his antiquiſſimis testimoniis manifeſtum eſt Corbeiam jam indè ab ejuſ
 incunabilis in diœceſi Paderbornenſi ſitam eſſe; id quod etiam Apoſto-
 licæ Abbatum Corbeienſium confirmationes, codex antiquus Cameræ
 Apoſtolicæ, in quo Epiſcoporum & Abbatum confirmandorum jura
taxantur, diplomata Pontificum & Cæſarum, & ipſæmet Corbeienſium
 literæ, in quibus *Paderbornenſem Eccleſiam pro Cathedrali, quo præ-*
minet honore, ſemper revereri ſe velle profitentur; Eccleſiarum in
 Corbeienſi ditione fundatarum confirmationes, conſecrationes, tranſ-
 lationes, & innumera illic exercitæ jurisdictionis ordinariæ documen-
 ta. Ex hiſtoricis, ſcriptor vitæ B. Meinwerci, Dithmarus lib. 7. Gobe-
 linus Perſona in Coſmodromio, Crantzius l. 1. Metropol. c. 24. & lib.
 4. cap. 4. Baronius tom. III. ad An. 1015. Letznerus in Chron. Cor-
 beienſ. cap. 26. aliique teſtantur. Corbeienſes contra, neſcio quibus
 exemptionis literis glorientur. Sed *manus noſtræ oculata ſunt, cre-*
dunt quod vident. Certè Alexander IV. Pontifex aut exemptionis pri-
 vilegia oſtendere, aut Paderbornenſibus Epiſcopis obedire juſſit Cor-
 beienſes. Diploma Apoſtolicum eſt hujusmodi:

ALEXANDER Epiſcopus ſervus ſervorum Dei. dilectiſ. filiis. De-
 cāno & .. Scholaſtico Friſtarienſi & .. Archipreſbytero Eccleſiæ
 Nuemburgenſis. Maguntinenſis diœceſis ſalutem & Apoſtolicam be-
 nedictionem. Sua nobis venerabilis frater noſter .. Epiſcopus & di-
 lectiſ. filii Capitulum Paderbornenſe. petitione monſtrarunt. quod ..
 Abbas & Conventus Monafterii Corbeienſis Ordinis ſancti Benedi-
 cti Paderburnenſis Diœceſis aſſerentes Monafterium ipſum fore ex-
 emptum & ſe in exemptionis poſſeſſione fuiſſe à tempore cujuſ memo-
 ria non exiſtit. eidem Epiſcopo tanquam Diœceſano ſuo intendere
 dene-

denegant. & sibi de suis juribus respondere. in eorundem Episcopi & Capituli & Padeburnensis Ecclesia praedictum & gravamen. quam dicti Abbas & Conventus exemptionis privilegium non ostendant. Quare dicti Episcopus & Capitulum nobis humiliter supplicarunt. ut providere ipsis & eidem Padeburnensi Ecclesia paterna super hoc sollicitudine curaremus. Quocirca discretioni vestra per Apostolica scripta mandamus. quatenus eosdem Abbatem & Conventum ex parte nostra moneatis & inducere procuretis. ut infra quindecim dies post monitionem vestram obediant dicto Episcopo. vel privilegia exemptionis ostendant. Alioquin vocatis qui fuerint evocandi & auditis hinc inde propositis quod canonicum fuerit appellatione postposita statuatis. Facientes quod decreveritis per censuram ecclesiasticam firmiter observari. Testes autem qui fuerint nominati si se gratia. odio vel timore subtraxerint. per censuram eandem appellatione cessante compellatis veritatis testimonium perhibere. Quod si non omnes hiis exequendis potueritis interesse duo vestrum ea nihilominus exequantur. Datum Laterani v. Kal. Martii Pontificatus nostri anno tertio.

8. CORBEIA.] E cujus disciplina complures olim viri pietate ac doctrinâ insignes prodierunt, qui diversis populis dati Episcopi, & fidei Doctores, Septemtrionem panè universum Christianæ religionis luce collustrarunt, & hâc operâ insulæ Rugiæ imperium magnasque per Germaniam opes sibi pepererunt. Sed prô dolor!

Πάλιν ποτ' ἦσαν ἄλλοι Μιλήσιοι.

Cæterùm Corbeia nomen suum debet aureæ Corbeia, Galliæ cœnobio, haud procul Ambianis, ad ripam Somonæ fluvii, An. Christi 660. à Bathilde, Saxonici generis heroina, Clodovæi I. Francorum regis conjuge fundato, ex quo in novam Corbeiam Saxoniam ad Visurgim Lud-

Ludovicus Pius ejus fundator religiosorum hominum colonias deduxit. Quod Joannes Trithemius ex Henrico de Hervordia annotavit, & vita S. Adelhardi Corbeienfis Abbatis apud Bollandum 2. Januarii, pag. 107. & 117. confirmat, & liquido patet ex his Ludovici Pii diplomatis Corbeiaë datis.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi HLUDOVVICUS divina ordinante clementia Imperator Augustus. Cum petitionibus servorum Dei justis & rationabilibus divini cultus amore favemus. superni muneris donum largiri non diffidimus. Idcirco noverit omnium fidelium nostrorum tam presentium quam & futurorum sagacitas. quia adiens serenitatem culminis nostri vir reverentissimus Adalardus Abba ex monasterio Corbeiaë. quod ei dudum in provincia Saxonica ad augmentum mercedis nostrae ex novo construere jussimus super fluvium Wisera in Villa regia in loco nuncupante dudum Huxori dicatum in honore S. Stephani Protomartyris. suggestit mansuetudini nostra. ut idem monasterium & monachos ibidem per tempora degentes cum rebus & hominibus non solum sub nostra tuitione & defensione constitueremus. verum etiam & talem immunitatem fieri juberemus. qualem omnes Ecclesiae in Francia habent. Cujus petitioni dignam & proficuum judicantes. hanc auctoritatem immunitatis erga praedictum monasterium Corbeiaë ejusque rectores fieri jussimus. per quam decernimus atque jubemus. ut nullus Judex publicus vel quilibet ex judiciaria potestate in Ecclesias. aut loca. vel agros. seu reliquas possessiones memorati monasterii. quas presenti tempore in quibuslibet pagis & territoriiis habet. vel deinceps ibidem conlata fuerint. ad causas judiciario more audiendas. vel freda exigenda. aut mansiones vel paratas faciendas. aut fidejussores tollendos. aut homines ipsius monasterii tam ingenuos quam & latos dstringendos. aut ulla redhibitiones aut illicitas occasiones requirendas. ullo unquam tempore ingredi audeat. vel ea quae supra memorata sunt penitus exigere praesumat. Sed liceat memorato Abbati suisque successoribus res praedicti monasterii sub immunitatis nostrae defensione quieto ordine vivere ac residere. & quicquid exinde jus fisci exigere poterat. totum & ad integrum nos pro aeterna retributione ad pauperes alendos. & luminaria eidem monasterio

con-

concinna concedimus. qualiter monachi ibidem degentes. pro nobis proleque nostra atque statu totius nostri imperii nobis ad regendum commissi. Domini misericordiam adtentius exorare delectet. Sed & hoc placuit nobis huic inserere auctoritati. ut licentiam habeant rectores huiusce monasterii cum quibuslibet hominibus liberis. res & mancipia legaliter commutare. Videlicet ut quicquid iuste & rationabiliter pars alteri contulerit parti. per hanc nostram auctoritatem jure firmissimo teneant atque possideant. & quicquid exinde facere voluerint libero in omnibus perfruantur arbitrio faciendi quicquid elegerint. Et ut hæc auctoritas inmunitatis atque confirmationis nostra per futura tempora inviolabilem obtineat firmitatem. manu propria subter firmavimus. & anuli nostri inpressione signari jussimus.

Signum HLUDOWICI Serenissimi Imperatoris.
 Durandus Diaconus ad vicem Fridagist recognovi. Data VI. Kalend.
 August. Anno Christo propitio X. Imperii domni HLUDOWICI piis-
 simi Augusti. indictione prima. Actum Ingilinheim palatio. in Dei
 nomine feliciter. Amen.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri JESU Christi. HLUDOWICUS divina ordinante providentia Imperator Augustus. Omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ nostrisque fidelibus presentibus scilicet atque futuris notum esse volumus. Quomodo Corbagense monasterium in Saxonia propitiante Domino cum consensu fidelium nostrorum in honore sancti Stephani Protomartyris Christi devotissima intentione fundavimus. & ibi competentia subsidia quaque præ manibus invenimus debita largitate prædicto sanctificationis loco nostra in elemosina contulimus. Insuper etiam quia locum mercationis ipsa regio indigebat. monetam nostræ auctoritatis publicam ultra ibi semper inesse Christo militantibus proficuum statuimus. Quatenus cum omni integritate absque ullius contradictione vel impedimenti occasione locus ipse sanctitatis omnem inde redditum nostræ auctoritatis publicum possideat. & utilitatibus monasterii perpetuis temporibus multiplicatum nostrum hoc largitatis donum proficiat. & ut fiduciali perpetuitate hæc omnia auctoritatis nostræ dona sibi

Q

po-

potiatur & teneat. anuli nostri inpressione subter roborando firmare decrevimus.

Signum

HLUDOWICI Serenissimi Imperatoris.

Hirminmarus Notarius ad vicem Theogonis recognovi.

Data Kal. Junias. Anno Christo propitio xx. Imperii domni HLUDOWICI piissimi Augusti. Indictione xl. Actum Wormatia civitate. in Dei nomine feliciter. Amen.

9. HUXARIÆ DICIT JUS.] Quam Ludovicus Pius vi. Kalend. August. Indict. 1. Imperii sui x. qui fuit annus Æræ Christianæ 823. Adelhardo Abbati & monasterio Corbeiensi donavit in Ingilnheim. Vid. diploma apud Gerhardum Cleinsorgium in histor. Ecclesiastic. Westphaliæ ms. & Stangevolium in Annal. Circuli Westphal. lib. 2. pag. 120. Indè Huxaria (in cujus confiniis BRUNISBERGA) à Lertznero in Chronic. Corbeiens. cap. 67. 68. 69. & 70. descripta, hodie in ditione est Corbeiensi; attamen quoad ecclesiasticam sive sacram jurisdictionem, ut prædiximus, ad Paderbornensem Episcopum pertinet. Quapropter in divisione sedium Archidiaconalium Dioceseos Paderbornensis, auctoritate Sedis Apostolicæ Legati, tempore Bernardi IV. Episcopi Paderbornensis facta, quartum locum obtinet, ut patet ex his literis.

Frater Conradus Prior Provincialis fratrum Prædicatorum Theutonia. & frater Ernestus ejusdem Ordinis. Visitatores à Legato per Paderburnensem dyocesim dati. Universis ad quos præsens scriptum pervenerit utriusque vitæ salutem. Ne ordinatio nostra super divisione Ecclesiæ parochialis S. Othelrici in Paderburna. & super aliis articulis infra annotatis. processu temporis quod suæ vetustatis celeritate delere solet omnia. memoriam effugiat humanam. præsentis scripto declaramus. quod nos accedentes ad Ecclesiæ Paderburnens. Abbate de Bridelare nostro Collega legitime excusato. Ecclesiæ præfatam sancti Othelrici. secundum quod à D. O. sancti Nicolai in Carcere Tulliano Diacono Cardinali Apostolicæ Sedis Legato acceperamus in mandatis. de majoris Præpositi & singulorum ac universorum de Capitulo. nec non D. Conradi ejusdem Ecclesiæ Plebani consensu post resignationem ejusdem Ecclesiæ à præfato Plebano coram D. Bernardo IV. Paderburnens. Epi-

Episcopo. Volrado Præposito. Amelungo Decano. Volquino de
 Suvalenberch. & nobis factam. de consilio ejusdem D. Episcopi
 in has tres divisimus partes. Unam quæ est à domo Hildebrandi
 Wapenrocht. usque ad curiam Episcopi quæ vocatur Stathelho-
 ve. & deinde ad murum civitatis. & à domo jam dicti Hilde-
 brandi usque ad domum Harmodi de Alride. & ab eadem domo
 usque ad molendinum Episcopi. & ab illo molendino usque ad
 pontem lapideum. Ecclesie sancti Pancratii. Aliam vero partem
 Nortelvinke & Asspethere. usque ad domum Cristinae ante Urbem.
 & ab eadem domo usque ad portam qua itur Herisiam. & omnes
 domos & villas extra civitatem versus Orientem & Septentrionem
 inferiori Choro sancti Liborii assignantes. Ecclesie vero sancti
 Othelrici omnes domos quæ inter has duas partes sunt & omnes vil-
 las & singulares domos quæ extra civitatem sunt versus Occiden-
 tem. contulimus. Volradus vero major Præpositus ad instantiam
 Domni Episcopi & nostram. Ordinationem nostram ac partium
 assignationem approbando. præfatam parrochiam videlicet Eccle-
 siam sancti Othelrici cum omnibus suis pertinentiis Dominabus in
 Paderburna Ordinis Cistertiensis in eadem Ecclesia in perpetuum
 mansuris. Auctoritate Patronatus de consensu Capituli majoris
 Ecclesie in remissionem peccaminum suorum & ut in perpetuum
 ipsius Præpositi à præfatis Dominabus. maxime quia earundem in
 eodem loco fundator extitit. memoria habeatur jure contulit per-
 petuo possidendam. ita tamen quod quemcumque Sacerdotem Ab-
 batissa & conventus dictarum Dominarum ei suisque successoribus
 præsentaverint. ab ipso suisque successoribus sine difficultate curam
 recipiat animarum. & ei suisque successoribus sicut tenetur obe-
 diet. Et ut gratiam uberiores Dominabus exhiberet eisdem ordi-
 navit ut post mortem Præpositi ejusdem loci. dimidia marca in re-
 cognitionem subjectionis. & pro jure Synodatico majori Præposito
 dimidia marca persolvatur. Ecclesiam vero sancti Pancratii. D.
 Rothegero & Ecclesiam sancti Liborii in inferiori Choro. debita
 sicut verus Patronus ad quem debitum in omnibus habebunt respe-
 ctum. à quo etiam & curam animarum & temporalia simul acci-
 piunt & eorum successores accipient debita contulit solempnitate.

Ha autem Parrochia omnia jura parochialia habebunt. nisi quod Crucem diebus dominicis & in solemnitatibus non ferent. sed in processione majoris Ecclesiae cum suis erunt Rectoribus. nisi legitima fuerint necessitate praepediti. in Parasceve sepulturam Crucifixi non facient. & in Nativitate Domini. in Pascha. in Ascensione. in Pascha. in Pentecostes. in festo Patroni & in die Dedicacionis ad Ecclesiam convenient majorem divinum officium audituri.

De Archidiaconatibus verò ordinantes totum Episcopatum in sex Sedes. praeter duos Archidiaconatus videlicet majoris Praepositurae. cui haec tres villa Himminchusen. Dale & Buke sunt adjunctae. & Praepositura sanctorum Apostolorum Petri & Andreae. de D. Episcopi consilio & Capituli consensu distinximus. Unam Sedem Horhusen in Ecclesia sancti Dyonisii. cui duas Ecclesias Curbike & Athorp cum ipsarum Ecclesiis & Capellis adjunximus locantes. Secundam Sedem Wartberch. cui Ecclesias Dasburch. Lovene. Wellethe. Kulete. Rothen. Bylinchusen. Scerve. Offenthorp. cum earum Ecclesiis & Capellis adjunximus. ipsum Archidiaconatum Cantoriae deputantes. Tertiam Sedem Yburch. cui has Ecclesias Eisnen. Natesunken. Brakel. Volstesen. Herstelle. & omnes Ecclesias quas modo habet Helmuvordishusensis Ecclesia. Herisiam. Wilbodissen. cum ipsarum Ecclesiis & Capellis adjunximus. ipsam Sedem Camera assignantes. Quartam Sedem HUXARIE cum his Ecclesiis. Corbeia. Meinbragtesen. Brochusen. Otberch. Erclen. Amelunkessen. Godelmen. Helingenberg. Berninchusen. Bodikissen. Albagtissen. Heienhusen. Homersen. Boffesen. sanctus Aegidius. Nienovere. Olthenthorp. Dune. duo Holtesminne. Lugterinken. cum earum Ecclesiis & capellis. Quintam Sedem Stenhem. cum his Ecclesiis. Belderfen. Oldenberge. Holtbusen. Sumerfile. Monasterium. Leverinchtorp. Collerbike. Valckenbagen. Burghagen. opidum Svalenberch. Scithere. Wicbilet he. Byche. Capella Relinkerke. Sandenebike. Pumesen. Lugethe. cum earum Ecclesiis & Capellis. Sextam Sedem Lymege. cum his Ecclesiis. Scutemere. Orlinchusen. Heppen. cum earum Ecclesiis & Capellis. quam Sedem Custodia deputavimus. adicientes quod cum Archidiaconatus Scildese & Hervordie vacaverint. Praepositura Scildesensi permaneant. ita si eadem Praepositura Capitulo remanebit. alioquin & Hervordia & Scildese ad
Cui.

Custodiam devolventur. quæ tamen Sedes non nisi post mortem eorum qui nunc ipsarum Ecclesiarum Archidiaconi sunt. vel nisi forte voluntarie resignaverint. vacabunt. Auctoritate etiam D. Legati districtè sub anathematis vinculo. omnibus Sacerdotibus & Plebanis præfatarum sex Sedium præcipiendo mandamus. quatenus cum ipsas Sedes vacare contigerit. ad Archidiaconos suos. curam animarum & donum altaris ab ipsis accipiendo. debitum in obedientia & procuratione eisdem facienda. habeant respectum. Cum vero inter cetera de mandato D. Legati de obedientiis sæpèdictæ Ecclesiæ ordinaremus. Canonicis non per omnia nobis consentientibus. tandem. D. Volradus majoris Præpositi. & nostro se commiserunt arbitrio. pœna centum marcarum ipsum arbitrium vallantes. Furamento igitur ab omnibus accepto ut nostris parerent mandatis. sub pœna arbitrii videlicet centum marcarum primo præcepimus. ut omnis cessaret rancor qui erat inter majores Canonicos & minores de inæqualitate bonorum. & pacis osculum fuit utrinque datum & acceptum. & postmodum divisione facta bonorum. sub pœna arbitrii scilicet centum marcarum præcepimus. ne quis de cetero querimoniam Episcopo vel Præposito moveret. de collatione obedientiarum. Sed sit in potestate eorum conferre obedientias suas cui voluerint. & plures uni secundum quod ipsis videbitur expedire. nisi Dominus Papa vel ejus Legatus providerit aliter ordinandum. Præcepimus etiam sub eadem pœna. ne quis vindictam sumat de Præposito majore pro eo quod arbitratus est obedientias quorundam Canonicorum esse dividendas. & excommunicavimus omnes qui de cetero rancorem. verbo vel facto per illa divisione obedientiarum contra dividentes vel eos qui bona receperunt demonstrarent. id est. qui eos pro illo facto contumeliis & obprobriis afficerent. vel eis hoc factum inproperarent. & decernimus eos qui hac fecerint excommunicatos. per juro. & pœnam centum marcarum incurrisse. De mandato etiam D. Legati & nostra ordinatione. omnes Canonici à majori usque ad infimum de Capitulo majoris Ecclesiæ juraverunt. quod cum in ipsorum Ecclesiâ non sint nisi XXIV. majores præbende & sex pueriles. Nullus de cetero ad non vacans. nec duo ad unum vacans eligantur. & quod nullus Canonicorum de cetero emancipabitur quin idem juret. ne numerus Canonicorum excedat numerum præbendarum.

10. PADERBORNÆ.] Qui nobis Ptolemæi tabulas egregiè illustratas ediderunt, cùm inter Germaniæ oppida *Teuderium*, quod Antoninus vocat *Theudurum*, reperissent; non dubitarunt affirmare esse Paderbornam. In qua sententia est Petrus Montanus, Althamerus, Henricus Harius in ms. descript. Diœcesis Paderborn, & Klocnerus, qui citat Albertum Thonerium Vicarium Paderbornensem Anno 1190. asserentem eo in loco, quem modò Paderborna occupat, situm fuisse quondam pagum *Tutorium* sive *Dutorium*, ita nuncupatum à *Dute*, quod veteri Saxonum linguâ Deum significat, & est, ut ait, hic frequens in ore hominum *Iodute* idolum, à Majoribus nostris, ut fertur, divinis honoribus cultum. Verùm quicquid sit de pago *Dutorio*, & isto idolo, certum est *Theudurum* non alibi, quàm in ulteriori Rheni ripa, ubi Antoninus posuit, inquirendum esse, & ut Cluverius ac Bertius rectè opinantur, *Tudder* hodie appellari, non in celebrem Juliæ vicum, qui uti pristinum nomen servat, ita plurima antiquitatis monumenta hodie dum illic è terra eruuntur, signa loci olim cultissimi. Nihil igitur *Teuderium* ad Paderbornam, quam à fonte Paderæ nomen accepisse ita est compertum, uti *Born* sive *Borne* & *Brunne* Teutonice fontem significat.

II. QUÆ SI POSTERITAS SERVASSET FOEDERA.] Diversissimus religionis in Paderbornensi & Corbeiensi ditione est status. In Paderbornensi solius Catholicæ fidei cultus floret vigetque; in Corbeiensi heterodoxæ Lutheri opiniones, per ordinariam Episcopi Paderborn. jurisdictionem, præpostero sanè tempore, nec cum exiguo æternæ salutis dispendio violatam turbatamque, itâ pro dolor! invaluerunt, ut Huxaria novæ religionis infranatâ licentiâ lasciviens, unâ cum vero Numinis cultu, obsequium Abbati debitum, non semel exuerit; & nunc etiam, dum hæc scribimus, Brunswicensium præsidio munita adversùs Corbeienses, foedum in modum tumultuetur. Quibus idcirco quovidendum, ne dum ipsi extra Monasterii septa, sacræ jurisdictionis phylacteria student dilatare, civilis interim potestatis fimbriæ ab aliis quotidie magis accendantur. Quin illa potior sit cura, ut *fortunam velut tunicam magis concinnam probemusquam longam.* Apul,

in Apol,

BOCA-